

«Байанай дьоро күнэ»

Аралдьыйыы сценария

Пахомова Саргылана Васильевна, иитээчи
МБДОУ «ЦРР – Детский сад №86 «Колокольчик»
городского округа «город Якутск»

Иитэр-үөрэтэр сыала: Оҕо кыра эрдэбиттэн төрөөбүт-үөскээбит дойдутун, айылҕатын кэрэтин таптыы, харыстыы улаатарыгар уһуйуу. Өбүгэ сиэрин-туомун тутуһалларыгар үөрэтии, оҕо билэр-көрөр дьобурун сайыннарыы.

Хомус тыаһыыр.

Ытааччы: Өбүгэм үгэхэ үрдүгүн

Өйдөөбүн, кэрэтин, дириңин

Төһөлөөх миэхэ күүс биэрэрин

Мин өрүү, сөрү диэн сөбүбүн.

- Оҕолоор, бүгүн биһиэхэ дьикти күн үүннэ. Байанайга аналлаах дьоро күн. Байанай диэн тыа – ойуур, көтөр – сүүрэр иччитэ. Байанай дьол – соргу танарата, булчуту араңаччылааччы, баай хара тыа баһылыга.

(Оболор хohoон ааҕаллар)

«Дьиикэй кыыллар»

Яроева Аня: Дьиикэй дьиикэйин аанһа

Айылҕа тугу үөрэппитинэн,

Айылҕа сокуонунан,

Бэйэтин өркөн өйүнэн,

Сүппэккэ-оспокко

Үйэлэри уңуордаан,

Ууһаан, үөскээн

Тэнийэн кэллэбэ.

Степанов Рома: **«Бөрө»**

Аччыктаабытын билэн,

Бөлкөй талах кэннигэр
Сур бөрө саһар.
Сылгыны, табаны тардаары
Арсайбыт сытыы тиистэрин
Ыдьырыччы туттан
Аһыам – сиэм диэн
Силин быһа ыйыстар.

Захарова Вика: *«Эһэ»*

Үрэх баһын булан
Арҕах хастар,
Көстүбэттин диэн талан
Ону-маны тастар.
Күөх сайыңҥа дыһыһан
Күөллэргэ балыктыыр,
Сир аһын буһуута
Систэргэ сугуннуур.

Корякин Максим: *«Куобах»*

Куттас куобах,
Кус сүрэх
Тыас-уус аайыттан
Ыккый ойуур быһыһгар
Кирийэр, саһар.

Данилов Айсен: *«Саһыл»*

Өркөн өй
Албын саһыл
Өлүмээри, аччыктаамаары
Өрүүтүн буоларыны

Түү курдук сымнаѳас

Итинэн-манан субурус.

Тыал тыаһа иһиллэр. Байанай киирэн кэлэр.

Байанай: Оо, көтөрдөрүм, кыылларым суоллара арылыһан субу көстөн дыргыйа сыталлар. Барахсаттарым дьэ хаар түһэн оонньоон-көрүлээн эрдэхтэрэ. Оо, тыам барахсан иһийэн эчи чуумпутун. Бултуур сиргэ улаханник саңарары сөбүлээбэппин, тыастан – уустан бултарым күрэннэхтэрэ ол. Мээнэ оппун – маспын алдьатар киһини эмиэ сөбүлээбэппин. Оо, дьэ туран хаалаары гынным. Билигин да сылдыар сирим элбэх. (Барар)

Ырыа «Хаар түһэр»

Ыытааччы: Бүгүн биһиги саха ыалыгар ыалдьыттыхпыт, аҕалара аатырбыт булчут. Тыаһа суох олорон бу ыалбыт олобун кэтээн көрүөбүң.

Балабан иһэ. Көмүлүөк оһох иннигэр аҕалара илим бэрийэр, ийэлэрэ иистэнэр, оҕолор оонньоуулар (тыксаан, тырыыңка, күөрчэх ытыйыы).

Ийэлэрэ: Маайыс, иистэнэр иһиппин ылан кулу.

(Кыыстара илим үрдүнэн бараары гынар).

Аҕалара: Илим үрдүнэн атыллаама, онон эргий. Хаһан да балыктыыр тэрил үрдүнэн кыыс атыллыа суохтаах, балык ханнар, тупшат буолар.

(Тохтуу түһэн баран).

- Дьэ, баай хара тыабар тахсыам иннинэ аал уоппун аһатан, Байанайтан көрдөстөбүм буоллун. (Аал уотун аһатар, алгыс тылын этэр...)

Алгыс

Мин айылҕа оҕотобун

Аһым, таңаһым киниттэн

Тыынар салгыным

Күн дьонум

Күңнэ булбутум, үөрбүтүм

Барыта айылҕам бэлэбэ буоллун!

- Чэ, тукам бардыбыт, таңын (тахсаллар).

Ийэлэрэ оҕолорунаан остуолга олодоллор.

Ийэлэрэ: Аҕабыт уолунаан тугу бултууйан кэлэллэр. Эһэкээнэ биэрэрэ ду?

1 оҕо: Урут аҕабыт эһэни бултаабыта дии.

2 оџо: Тоџо эһэ диигин, тыатааџы эбэтэр кырдыаџас диэ. Иһиттэџинэ кыыһыраp үһү.

Ийэлэрэ: Чэ, эрэ оџолоор эһиэхэ мин кыыллар тустарынан таабырын таайтара түһүөм.

1. Кыһын кыһалџаны билбэт баар үһү. (Эһэ)
2. От-мас аһылыктаах ойуоккалаан оџонньор баар үһү. (Куобах)
3. Тиит тирэхтээх тиңсирики сүүрүк баар үһү. (Тиин)
4. Түүнүн улуйар, кур аччык улуу түөкүн баар үһү. (Бөрө)
5. Маңан ырбаахылаах туундара мааны оџото баар үһү. (Кырса)
6. Төбөтүгэр бүтүн тыаны сүгэ сылдыар, атаралаабыт уһун атахтаах баар үһү. (Тайах)

Эмискэ аан таһыыр.

Оџолор: Оо, аџабыт кэллэ.

Ийэлэрэ: Оргуйуң, арааһа аџабыт аах бултуйан кэллилэр.

(Чуораан тыаһыыр. Аџалара уолунаан киирэллэр)

Аџалара: Баай байанай кылааннаах түүлээџиттэн кэһиилээх ыытта.

(Ийэлэрэ уокка ас кээһэр, саһылы муннугар арыы сыбыыр уонна былаатынан бүрүйээт орон анныгар кистиир).

Ийэлэрэ: Саһыл киирбит сирин билиэ суохтаах, биллэџинэ кэнники бу дьиз булчуттарын тумнар буолуоџа.

Аџалара: Байанай көрү-нары таптыыр, ол иһин биһиги малааһын тэрийэн үөрүөбүң-көтүөбүң, ыллыахайың, оонньооххайың.

(Хомус тыаһыыр)

Ийэлэрэ: Чэ эрэ, оџолоор, ыалдыттарбытын бу үөрүүлээх күңнэ Байанай малааһынын аһынан күндүлүөбүң.

(Ийэлэрэ оџолорунаан ыалдыттары алаадынан күндүлүүлэр)

Ыытааччы:

1. Уолаттар ансамбылларын толоруутугар ырыа « Чэйиң чэйдэ иһиэџин».
2. Хоһооннор

«Көтөр биһин ууһа»

Саас ахсын

Сымыыттаары, ууһаары,

Чыычаахтарын таһаараары,

Күн сирин көрдөрөөрү
Кэлэр Сахабыт сиригэр
Көтөр кынаттаах биһин ууһа.
Үгүс көтөр
Төрөөбүт төрүт дойдута
Хоту дойду,
Биһиги Сахабыт сирэ.

«Туруйа»

Сыгыы тумус,
Күөкэйбит моой,
Уһун атах
Өбүллэңнээн, ууһаңнаан
Уңа-хаңас уран
Атыллаңныыр-акыңныыр
Астаах сири көрдөөн
Сотору-сотору
Аллараа төңкөңнүүр.

«Куба»

Кылбаа маңан
Кыраһыабай көтөр
Кыырпах саҕа
Кир, бөх сыстыбатах
Кылаана кыларыйан
Көрүөхтэн кэрэ
Куба кыылбыт барахсан.

«Кус»

Күөл ахсын
Араас кус элбээбит

Төрөөрү-ууһаары,
Уйа туттаары
Кэлэллэрэ-бараллара,
Өссө сыыдамсыйбыт
Сымыыттарын баттаары.

«Үөн көйүүр»

Үөн көйүүр
Айылҕа барахсан
Биир быстыспат сибээһэ,
Утуйдаҕына тэңнэ утуйар,
Тилиннэбинэ тэңнэ тиллэр,
Ол иһин биһиги
Сахабыт сирэ
Баай, кыраһыабай айылҕалаах
Диэхтэрин дииллэр
Онтон-мантан
Көрө кэлбит дьон.

«Тигээйи»

Сайынын тигээйи
Мүөт хомуйар,
Сибэккиттэн сибэккигэ
Көтө сылдьан
Уйатын булбут.
Барыта үөрэр
Тотуор диэри минньигэһи
Иһэ ыларынан сиир.

«Кумаар»

Кумаары наһаа сэнээмэ.

Батгах утағын курдук,
Сип-синньигэс атахтаах,
Бэйэтэ ып-ырыган,
Уп-уһун тумустаах
Көтөн кэлэн олоодобуна
Кыратын, баарын биллэрэр.
Тото-хана аһыыр,
Иһэ туолуор диэри
Хааны супту уулуур.

3. Бэлэмнэнии бөлөх кыргыттарын ансамбылын толоруутугар «Маңан ат»

Бытааччы: Оҕолоор, күрэхтэһиэххэйиң эрэ, булчут түргэн, сымса буолар.

1. «Бадарааны турааһын»
2. Хайыһардаах сүүрүү
3. «Бэргэн булчут»

Тыал тыаһыыр. Байанай киирэр.

Байанай: Оҕолоор, эһигиттэн көрдөһүүлээхпин. Бука диэн хара тыам мастарын алдьатымаң, кыыллары, көтөрдөрү мэнээк өлөрүмэн, күөллэрбин киртитимэн. Оччоҕо эрэ көтөр-сүүрэр үксүө, от-мас силигилии үүнүө.

(Быраһаайдаһан тахсар)

Бытааччы: Айылҕа – бу биһиги барыбыт дьизэбит буолар. Күөлү, ойууру, өтөбү, хас биирдии маһы тыһар тыһаһаах, киһилии дууһалаах курдук саныаһхайың, харыстыаһхайың.

Манан Байанайга аналлаах дьоро күммүт бүтэр.